

7. Národní obrození

Vídeňský centralismus, germanizace, určitá role katolické církve, česká kulturní elita není (emigrace v baroku, po 1620 zmizeli).

Ve městech, na úřadech a ve vyšší společnosti dominuje němčina, česky jen na společensky méněcenné úrovni, bez pravopisné normy, zprzněná němčinou a jinými vlivy, odsozena k zániku.

Od 70. léta 18. století NO. NO = snaha hovořit česky, = proces vzestupu čj (viva předbarokní čj) a novodobého čs národa (!). Kult čj a národní a slovanské historie pomohly zastavit zánik češtiny a vzmohly nacionalismus (nekritické slovanské nadšení). Kritika baroka, až evropské úrovň.

Příčiny vzniku NO

V celé Evropě proces osvobozování národů (vrchol v pol. 19. stol.), tendence v romantismu, kapitalismu (!). Historická nutnost. Osvícenství (mj. vliv na naše vědce). Reformy MT a JII. (1773 zrušení jezuitského řádu, klesá vliv církve; 1781 toleranční patent a zrušení nevolnictví). Omezení cenzury, reforma škol.

Členění

Generační (Dobrovský, Jungmann).

Akademické: I. Absolutistické reformy (1773-1805) II. Napoleonské války (1805-1830) III. Revoluční síly (1830-1848) IV. Padesátá léta.

Avšak: vnímat jako logický proces. Cíl: vzchopit čj. Potřebuje slovníky, historické knihy, vědu, překlady, divadlo. Pak slovesná tvorba.

Proudy

Vědecký a lidový.

Didaktický a vlastenecký (až nacionalistický) aspekt díla zastihuje estetiku. Vliv přetrvává do 20. stol. (negativní jev).

Členění dle prof. Křížové: I. vznik vědy, novin a nakladatekství. Kramerius, Dobner, Pelcl, Dobrovský. II. Jungmann, Thám&Klicpera, Rukopisy. III. Šafařík, Kollár, Palacký, Čelakovský.

Zde smíchanina.

1. fáze NO

Racionalismus; jazykový, vědecký a obranný charakter; opar vlastenectví; literární tvorba: kramářské písně, písmáci, knížky lidového čtení. Věda, noviny a nakladatekství (Kramerius), Dobner a Pelcl, Dobrovský.

Počátky novinářství a nakladatelství

Václav Matej Kramerius (1753-1808)

Nakladatelství NO - Česká expedice: české texty, zejm. na venkov.

Pražské poštovní noviny (1719), Krameriovy c.k. vlastenecké noviny (1789).

Počátky čs vědy

1774 Akademie věd. Bádají zejm. členové mnišských řádů. Ignác Born (iniciátor vědeckého života), Josef Stepling (denní záznamy počasí), Stanislav Vydra (1. čs učebnice M), Jaroslav Schaller (topograf), šlechtici Kinský a Šternberk finanční podpora.

Gelasius Dobner (1719-1790)

Kritik pohledu na národní dějiny (odsouzena Hájkova kronika).

František Martin Pelcl (1734-1801)

Kritik pohledu na národní dějiny.

- Nová kronika česká

Tzv. obrany českého jazyka, vzorem Bohuslav Balbín.

Obrana jazyka českého (Karel Ignác Thám)

Josef Dobrovský (1753-1829)

Nejgeniálnější vědec NO. Zastavil úpadek čj, založil moderní jazykovědu, historiografii a kriticky soudil (ZH a KD falsifikáty!).

S elitou intelektuálů (Dobner, Pelcl, Born ad.) se scházeli v pražském Nosticově paláci. Modrý abbé.

Vše důležité latinsky/německy. Ohledně budoucnosti čj skeptik (sám by řekl, že realista). Osvícenský racionalista (fanatik pravdy).

- Dějiny české řeči a literatury (1792) - literatura součást dějinného vývoje; zlepšení ve znalosti minulosti. Husitství - vzepjetí čs národa = vzepjetí čj. 16. století - zlatý věk čs literatury. Největší doba pobělohorská. Význam: poprvé zpřístupnil okruhu vzdělanců starší čs písemnictví.

- Zevrubná mluvnice jazyka českého (1822) - základ nové pravopisné normy

- Základy jazyka staroslověnského (1822) - 1. vědecká publikace o s. -> zakladatel slavistiky, tím však byl Václav Fortunát Durych.

Zastávce sylabotomie (slovní přízvuk), ne latinské časomíry (tehdy velký spor).

Vybudovány základy novo čs literatury a vědy.

Umělecká tvorba.

2. fáze NO

Josef Jungmann (1773-1847)

Také univerzální vzdělanec. Jazykovědec, organizátor vědeckého života.

Ohledně budoucnosti nadšený optimista. Preromatista. Lexikografická práce = pramen obrozenecké češtiny. Nacionalista.

Historie literatury české (1825) - první čs psané čs literární dějiny, domonce první čs bibliografie.

Slovník česko-německý (1834) - gigantický soubor veškeré minulé a současné slovní zásoby. Nová a přejatá slova, např. časopis, názor, trojúhelník. 120 000 slov.

Vynikající překladatel (Ztracený ráj, Milton).

3. fáze NO

Jan Kollár, František Palacký, Pavel Josef Šafařík. Ze Slovenska a evangelíci, zejm. Š. a K. panslavisté (ano spojit národy v jeden), Kollár zastávce Ruska.

Pavel Josef Šafařík (1795-1861)

Překonané dílo i názory (motivované touhou).

- Slovanské starožitnosti (1836) - dějiny Slovanů do 10. stol.: S. stejně jako Řekové, Gemáni. Pravda: přišli až v 5. stol.

František Palacký (1798-1876)

Svým dílem a činností nejvýznamnější čs osobností 19. stol. (zaživa „Otec národa“). Největší novodobý historik. Austroslavismus (středoevropská federace, nic s Německem).

- Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě - Gigantické dílo s četnými a vzácnými prameny. Idea: odvěké střetávání mezi čs a německým živlem. Vrchol = husitství. Omyly: idealizace sovanského pravěku, husitství.

Založil Matici českou. Tento spolek byl jako jeden z mála schopen vydávat taková díla, jako byl Jungmannův Slovník anebo také Šafaříkovy Slovanské starožitnosti. Matice česká se stala skutečnou pákou osvětového hnutí.

Nečleněno

Divadlo

Velký efekt na diváka. Lidé velký zájem.

Německé divadlo v Kocích (Praha). Nosticovo národní dvadlo -> 1789 Stavovské divadlo. 1786 v Boudě na Václavském náměstí hraje Vlastenecké dovaldo - Václav Thám, německé hry. 1824 České hry ve Stavovském divadle - Václav Kliment Klicpera. 1826 první novodobá čs opera Dráteník od Františka Škroupa.

Prvně vlastenecké historické hry, lidové frašky, překlady světových děl. Konkurovat německému divadelnictví až s Klicperou - historické, veselohry, rytířské.

Václav Thám (1765-1816)

Počátky čs divadla. Do r. 1800 třetinu všech her nějak poznamenal. Bratr Karel Ignác překlady.

Václav Kliment Klicpera (1792-1859)

Nejlepší dramatik své doby, hrán dodnes. Umí se vysmát i vlastencům. Veselohry a historické. technika kuklení (postav se vydává za něc, čím není).

- Hadrián z Římsů, Rohovín čtverrohý

Matěj Kopecký († 1847)

Počátky NO. Loutkové divadlo.

Poezie - veršotepectví před Máchou

Na počátku dvě školy s almanachy.

Thámovci (Václav Thám)

Dokázat, že česky lze recitovat vše. Připomenutí humanismu (KHzPaB, BHzL). Anakreontika. Překlady.

Puchmajerovci - Antonín Jaroslav Puchmajer (1769-1820)

Prosazování sylabotomie. Překlady. Hnevkovský pro lid (balada, hrůzy, emoce), Puchmajer klasicistní pro vyšší (ódy, lyrika).

AJP - Óda na jana Žižku z Trocnova

Před romantismem v Máchovi je Polák (kvalitnější) a Kollár.

Matěj Polák (1788-1856)

- Vznešenost přírody (1819) - ve své době zanelepší dílo. Reflexivní poezie, oslava přírody (nejlepší v jejím popisu před Máchou).

Jan Kollár (1793-1852)

Přečeňovaný (nadání nahrazeno slovanským nadšením).

- Slávy dcera (1824) - milostná touha a vlastenectví dohromady. Znělky (654). Známy je Předzpěv (ovlivnil pozdější poezii 19. stol.), žalozpěv na násilí/pravda ke Slovanům psaný časomírou (hexa/pentametr). Výzva k činům. Klasicistní (obecné nad osobní, čas jako záruka pravdy), preromantické (Mína).

„Stůj, noho!, posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš...“

Jan František Vavák (1741-1816)

Písmák.

Ohlasová pozie - v Evropě jako romantický kult folklóru, u nás absence umělecké literatury, = čerpání z anonymní lidové tvorby. Vyvoláváefekt lidové tvorby. Epigoni Čelakovského formalismus.

František Ladislav Čelakovský (1799-1852)

Za komunismu legenda. Národopisec (písňe a přísloví).

- Ohlasy písní ruských (1829) - epické básně o bohatýrech (z bylin), oslaav hrdinství a síly (Čurila Plenkovič, Ilja Volžanín).

Ohlasy písní českých (1839) - lyrické. Ve stejné době již Máj.

Próza

Za NO podřadná úloha. Funkce zábavná, lidovýchovná - knížky lidového čtení (např. povídky o Enšpíglovi), jarmareční písňe, cestopisy.

Od počátku 19. stol. do poloviny tápání (przy sentimentální, historické), tehdy jistá umělecká úroveň.

Slovní zásoba

Jan Svatopluk Presl

Čs terminologie v botanie atp.

- Flora čechica (Květena česká, 1819) - blizna, oddenek, stéblo ad. V chemiii prvkys koncovkou -ík.

Znáť pojmy brusičství, purismus.

Prozodie

Otázka nevhodnějšího systému veršů pro čs jazyk.

Prozodie - zvukové hledisko verše, metrum - rytmické scéma.

Verš bezrozměrný - středověk; každý verš je větou. Př.: Dalimilova kronika. Časoměrný - renesance až koenc 19. stol., tradice z antiky. Měření/prožitek času -> délka slabik. 1 dlouhá, 2 krátké, 2 krátké (daktyl)/1 dlouhá (spondej). U nás hexametr/pentametr. Jungmann.

Sylabotnický - klasický čs verš. Počet slabik (sylybo) i rozmístění (tonický - přízvučné/nepřízvučné). 3 metrické systémy:

- trochej - sestupný rytmus

- jamb - vzestupný rytmus (kolize s češtinou!)

- daktyl

Rukopisné boje

2. pol. 19. stol. 2 spory: lumírovci vs ruchovci a rukopisy. 1817 Václav Hanka Rukopis královedvorský (prý 13. stol., mytické období čs dějin). 1818 Rukopis zelenohorský (prý 9. stol.). Falzifikát první Dobovský, Antonín Vašek, otec Petra Bezruče, neuspěl u Josefa Gebauera, ten později prozřel a v Masarykově časopisu Athenaeum otiskl pravdu. Pozn.: palimpsest - rukopis napsaný na pergamentu již jednou použitým.